

УДК 378.126:316

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Світлана Архипова

*Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького
б-р Шевченка, 81, 18000 Черкаси, Україна*

Розглянуто деякі питання освітнього середовища у сучасних умовах, зокрема, компетентнісний підхід до професійної підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності.

Ключові слова: компетентнісний підхід; суперечності у системі підготовки; чинники активізації суб'єктивної діяльності; технології сучасної освіти; структура освітнього середовища.

Процес соціально-економічних змін у суспільстві став причиною перегляду освітньої політики як в цілому, так і окремих її компонентів, зокрема, стратегії щодо підготовки майбутніх фахівців.

Модернізація освітньої системи в Україні зумовлює нові питання про рівень знань і вмінь фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності. Найважливіше завдання сучасної вищої школи – підготовка компетентного, гнучкого і конкурентоспроможного фахівця, який здатний досягти визначеної мети в різних життєвих ситуаціях.

Останнім часом зміни в характері освіти відбуваються у контексті глобальних освітніх тенденцій, які називають “мегатенденціями”. До них належить масовий характер освіти та її неперервність як нова якість; значимість як для індивіда, так і для очікувань суспільства; орієнтація на активне засвоєння людиною способів пізнавальної діяльності; адаптація освітнього процесу до запитів і потреб особистості; орієнтація навчання на особистість учня, забезпечення можливостей для його саморозвитку [2, с. 3].

Важливою рисою сучасного навчання є його спрямованість на те, щоб готувати фахівця не лише адаптуватися, але й активно опановувати ситуації соціальних змін. Ці освітні орієнтири знайшли міжнародне визнання як робочі орієнтири в програмах ЮНЕСКО вже на початку 90-х років ХХ століття [6].

Праці вітчизняних і зарубіжних дослідників професійної освіти А. М. Алексюка, С. У. Гончаренка, І. А. Зязюна, Н. В. Кузьміної, Ю. М. Кулюткіна, Б. М. Теплової, Н. Г. Ничкало, О. Я. Савченко, М. Д. Ярмаченка та інших. свідчать, що головний напрям оновлення

професійної освіти в сучасному світі полягає у винайденні шляхів забезпечення діяльній позиції в освітньому процесі, які б сприяли становленню досвіду цілісного системного бачення професійної діяльності, системних дій у ній, вирішення нових проблем і завдань.

Педагогічний досвід свідчить, що освітній процес в умовах сучасного вищого навчального закладу має вже чимало можливостей для розв'язання означених проблем. Однак ці можливості у ВНЗ використовуються ще не в повному обсязі, про що свідчать, зокрема, суперечності між:

- об'єктивними потребами суспільства в професійно компетентнісних фахівцях у галузі соціально-педагогічної діяльності, унікальних вимог до їхньої діяльності, та мірою наукової розробки проблем формування професійної компетентності;
- наявною в практиці ВНЗ унікальною усталеною системою підготовки соціально-педагогічних працівників та особистісно орієнтованим характером їх роботи з різними об'єктами;
- усвідомленням студентами необхідності й значущості розвитку професійної компетентності і недостатнім досвідом та рівнем сформованості в них практичних навичок у галузі соціально-педагогічної діяльності [1, с. 3–4].

Усунення зазначених суперечностей потребує переосмислення підходів до професійної підготовки сучасних фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності.

Виявлена соціальна значущість проблеми підготовки соціально-педагогічних працівників, недостатній рівень її наукової розробки та невизначеність шляхів розв'язання виявлених суперечностей системи професійної підготовки фахівців в умовах ВНЗ зумовили мету нашої статті – аналіз компетентнісного підходу до професійної підготовки соціально-педагогічних працівників.

Головною тенденцією в професійно-педагогічній діяльності викладача вищої школи на сучасному етапі є проектування системи розвивального навчання як специфічного навчального середовища життєдіяльності майбутнього фахівця, яка б визначила його розвиток як людини мобільної, компетентної, здатної до самореалізації, творчості, орієнтації в складних ситуаціях, ефектного вирішення практичних завдань, а також досягати наміченої мети.

Як головні принципи освіти в умовах соціально-економічних змін можна назвати такі:

- соціального й особистісного розвитку (нове розуміння загальної культури фахівця в інформаційному суспільстві як поєднання гуманістичної, наукової і технологічної складових, як бази для організації особистого, професійного і соціального життя);

- культурно-історичного і ціннісного розвитку (інтеграція культурно-історичного і ціннісно-аксиологічного феноменів, засвоєння яких дасть змогу усвідомити такі істини і цінності, як пізнання природи, суспільства, людини і мистецтва);
- індивідуального просування (реалізація інтегративно-модульних технологій освіти, які базуються на єдності нормативного (соціального) та індивідуального, який дає можливість особистості конструювати індивідуальні освітні маршрути);
- компетентісного підходу (забезпечення грамотності й компетентності, розвитку загальної інтелектуальної культури, створення наукової бази в професійній галузі) [4, с.10].

Одним із суттєвих орієнтирів сучасної професійної підготовки фахівця, як акцентує Г. С. Сухобська, має стати психологічна перебудова стереотипу дій особистості, її мислення і механізмів самореалізації. Г. С. Сухобська зосереджує увагу на значенні таких чинників активізації суб'єктивної діяльності:

- самореалізація майбутнього фахівця як особистості, як суб'єкта діяльності, як індивідуальності;
- співпричетність майбутнього фахівця до навколишнього середовища через "прийняття" на себе певної позиції і ролі, "втілення" себе в реальність та ін.;
- еволюція запитів і потреб майбутнього фахівця в самопізнанні;
- розвиток рефлексивних здібностей, які б зумовлювали вихід людини в мегапозицію щодо власного досвіду, розуміння і усвідомлення свого навчального і професійного зростання;
- самоосвіта і самонавчання як здатність особистості регулювати свої стосунки із зовнішнім світом у процесі самостійного засвоєння нових знань [5, с. 58].

Мету професійної підготовки сучасного фахівця формують як очікуваний результат – формування професійної компетентності.

Професійну компетентність соціально-педагогічного працівника розглядають як інтегральну характеристику, яка визначає здатність розв'язувати професійні проблеми і типові професійні завдання, які виникають у реальних ситуаціях соціально-педагогічної діяльності з використанням знань, професійного і життєвого досвіду, цінностей і нахилів. Компетентність завжди виявляється в діяльності.

Відповідно до розуміння професійної підготовки як процесу професійного розвитку, оволодіння досвідом професійної діяльності можна стверджувати, що компетентний фахівець спрямований у майбутнє, передбачає зміни, орієнтований на самоосвіту. Професійна компетентність – це сукупність ключової, базової та спеціальної компетентностей [3, с.37].

Ключові, базові та спеціальні компетентності, пронизуючи одна одну, виявляють у процесі вирішення життєво важливих професійних завдань різного рівня складності, у різних контекстах, з використанням певного освітнього простору.

У процесі проектування змісту професійної підготовки згідно з логікою компетентнісного підходу одиницею побудови змісту є професійне завдання. Сукупність професійних завдань утворює “ядро” змісту професійної підготовки, а етапи формування професійної компетентності розкривають логіку “розгортання” змісту. Зміст освіти, як відомо, конкретизується в навчальному плані, у якому задається логіка засвоєння навчальних дисциплін.

Отже, послідовність вивчення дисциплін буде зумовлена компетентнісним підходом до організації навчального процесу. Таке розуміння процесу професійної підготовки сучасного фахівця дає змогу стверджувати про доцільність модульної побудови навчального плану. Перший блок навчальних дисциплін орієнтований на розвиток ключових компетентностей майбутньої професійної діяльності. Другий блок орієнтований на “заглиблення” студента в професійні завдання, засвоєння способів їх розв’язання, які б сприяли формуванню базової компетентності на основі ключової. Третій блок – дисципліни, які орієнтовані на розвиток спеціальної компетентності на основі базової. На нашу думку, такий план дасть можливість максимально індивідуалізувати процес професійної підготовки.

Компетентнісний підхід зумовлює і дещо іншу структуру навчальних програм, у яких інакше розтавлені пріоритети: на першому місці – характеристики компетентностей як мети програми (дисципліни); потім – шляхи їх формування; далі – відбір змісту матеріалу, який сприятиме розв’язанню конкретних завдань і розвиватиме компетентності. У цілому стратегія побудови навчальних програм нового покоління повинна базуватись на логіці поетапного розвитку компетентностей: від розуміння комплексу знань до їх спрямованості на розв’язання типових професійних завдань, до вільного вираження свого розуміння й оволодіння способами діяльності, здатності вирішувати інноваційні завдання відповідно до своєї професії.

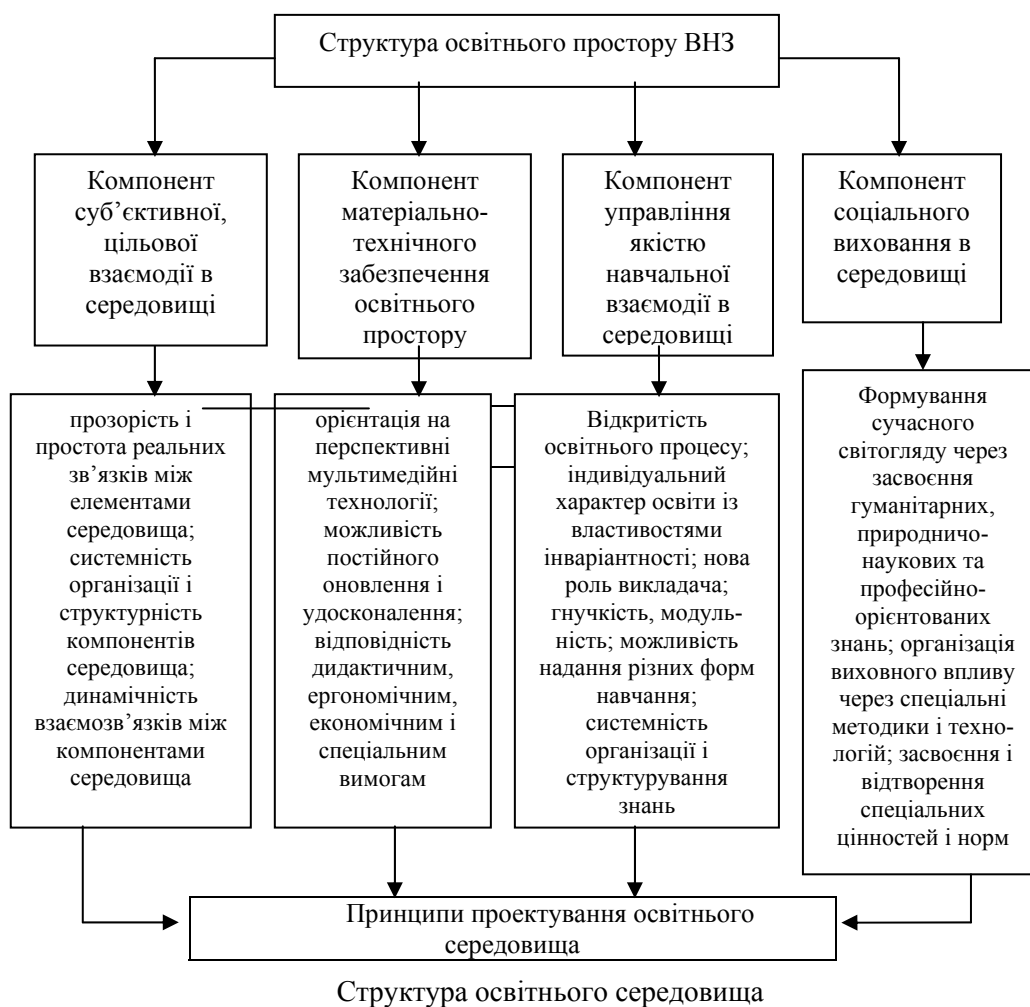
Зазначимо, що запровадження компетентнісного підходу пов’язують із використанням широкого спектра технологічного забезпечення професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи.

Як загальні характеристики поняття технологій сучасної освіти слід назвати такі:

- розгляд технологій сучасної освіти як специфічного середовища, спрямованого на розвиток людини;

- уявлення про технології освіти як взаємопов'язану систему способів і засобів навчання майбутнього фахівця, яка забезпечує цілісно-особистісний розвиток людини на основі реалізації сукупності процедур: планування навчання, супровід навчального процесу, моделювання, забезпечення умов навчання, оцінки і самооцінки результату, зіставлення з прогнозованою моделлю.

Загальну логіку побудови освітнього середовища вищого навчального закладу можна зобразити у вигляді схеми (див. рисунок).

Підсумовуючи, можна зробити висновок про те, що в професійно-педагогічній діяльності викладача вищої школи сьогодні відбувається зміщення акцентів:

- якщо раніше викладач виступав у ролі режисера навчального процесу, то тепер режисура лежить в основі навчального матеріалу;
- якщо раніше відповідальність за результати навчання “падала на плечі” педагога, то тепер вона переважно визначається самим студентом;
- раніше реалізували вміння студента працювати під керівництвом викладача, а тепер – вміння працювати самостійно;
- як основну освітню стратегію процесу професійної підготовки можна виділити принцип проектування, який можна реалізувати завдяки таким стратегіям, як практико-орієнтоване модульне навчання, навчання за допомогою методу кейсів, а також навчання на основі соціальної взаємодії.

Отже, своєрідність професійної діяльності сучасного викладача ВНЗ полягає в тому, що повертається справжня сутність, призначення діяльності педагога: ведення, підтримка, супровід студента. Допомогти кожному студентові усвідомити власні можливості, увійти в світ культури обраної професії, знайти свій життєвий шлях – такі параметри сучасного педагога [3, с. 43].

Дослідження не вичерпує всіх аспектів проблем професійної підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності в умовах сучасного ВНЗ, а лише акцентує на необхідності її подальшої розробки, зокрема, удосконалення освітніх технологій і стратегій в діяльності викладачів вищих навчальних закладів, розробки технологій позитивного вирішення суперечностей у соціально-педагогічному процесі.

-
1. *Карпенко О. Г.* Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти: Монографія / За ред. С. Я. Харченко. Дрогобич, 2007.
 2. *Кларин М. В.* Инновации в мировой педагогике: Москва; Рига, 1998.
 3. Модернизация педагогического образования // Информационный бюллетень 1(29). СПб., 2006. С. 34–54.
 4. Образование взрослых в современном развивающемся обществе. Материалы Междунар. науч.-практ. конф. 18–19 ноября 2003 г.: В 2 ч.

- Ч. 2. Непрерывное профессиональное образование различных категорий специалистов. СПб., 2003.
5. Образование взрослых: социально-психологические проблемы. СПб., 2000.
6. *Naisbitt I.* Aburdene P. Mega-trends 2000. N.Y., 1990; Towards developing new teacher competencies in response to mega-trends in curriculum reforms. Bangkok, 1992.

COMPETENCE APPROACH TO THE PROFESSIONAL PREPARATION OF SPECIALISTS FOR SOCIAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY

Svitlana Arkhypova

*B.Khmel'nyts'ky National University of Cherkasy,
Shevchenko Boulevard, 81, UA – 18000 Cherkasy, Ukraine*

The article considers some issues of educational environment in current circumstances, the competence approach to the professional training of specialists for the social and pedagogical activity, in particular.

Key words: competence approach, contradictions in the preparation system, activating factors of subjective activity, technologies of update education, structure of educational environment.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2008
Прийнята до друку 25.09.2008